

Milica Goravica Stakić¹

POSLEDICE NEPLAĆANJA PREMIJE OSIGURANJA KOD IMOVINSKIH OSIGURANJA

Iz odredbe člana 897 Zakona o obligacionim odnosima proizlazi da je osnovna i prva obaveza ugovarača osiguranja plaćanje određenog novčanog iznosa odnosno premije osiguranja.²

Ugovor o osiguranju se, po pravilu, zaključuje potpisivanjem polise ili lista pokrića, uz nekoliko izuzetaka kao što su, na primer, sledeće situacije: kada osiguravač, u ostavljenom roku, ili zakonskom roku od osam ili trideset dana, odbije pismenu ponudu koja ne odstupa od uslova pod kojima on vrši predloženo osiguranje; kada se smatra da je ugovor zaključen danom prispeća ponude osiguravaču;³ i kada ugovorni odnos osiguranja nastaje plaćanjem premije.⁴ Odstupanja od pismene forme postaju sve zastupljenija jer su u saglasnosti s razvojem modernih tehnologija i potrebom za efikasnošću te pružaju mogućnost onlajn kupovine usluga osiguranja.

Obaveza plaćanja premije osiguranja propisana je odredbom člana 912 Zakona o obligacionim odnosima, te je tako propisano da je ugovarač osiguranja dužan platiti premiju osiguranja, ali je osiguravač dužan primiti isplatu premije od svakog lica koje ima pravni interes da ona bude plaćena (stav 1). Dalje je propisano da se premija plaća u ugovorenim rokovima, a ako treba da se isplati odjednom, plaća se prilikom zaključenja ugovora (stav 2), a takođe važi i da je mesto plaćanja premije mesto u kome ugovarač osiguranja ima svoje sedište odnosno prebivalište – ako ugovorom nije određeno neko drugo mesto (stav 3).

Već sledećim članom propisane su posledice neisplaćivanja premije osiguranja. U zavisnosti od toga da li je ugovor zaključen pa onda dospeva obaveza plaćanja premije, ili se plaćanjem premije zaključuje ugovor, ili je pak plaćanje premije uslov za nastupanje obaveza osiguravača na isplatu naknade ili ugovorene sume, različite su i posledice neplaćanja premije osiguranja.

¹ Sudija Drugog suda, Urednica rubrike Sudska praksa, imejl: goravica-milica@hotmail.com.

² Odredbom člana 897 Zakona o obligacionim odnosima (ЗОО) propisano je da se ugovorom o osiguranju ugovarač osiguranja obavezuje da plati određeni iznos organizaciji za osiguranje (osiguravaču), a organizacija se obavezuje da, ako se desi događaj koji predstavlja osigurani slučaj, isplati osigurанику или неком трећем лицу накнаду односно уговорену суму или учини нешто друго.

³ Видети одредбу члана 901 ст. 1 Закона о облигационим односима.

⁴ Видети одредбу члана 903 Закона о облигационим односима.

Naime, odredbom člana 913 st. 1 Zakona o obligacionim odnosima propisano je da obaveza osiguravača da isplati naknadu ili sumu određenu ugovorom, ako je ugovoreno da se premija plaća prilikom zaključenja ugovora, počinje narednog dana od dana uplate premije. Jedinствени stav je da čin plaćanja premije, ukoliko je ugovoreno da obaveza plaćanja premije dospeva odmah prilikom zaključenja ugovora, predstavlja odložni uslov za nastupanje obaveze osiguravača na isplatu naknade ili ugovorene sume. Ukoliko premija još nije plaćena, a nastupi osigurani slučaj, osiguravač dakle neće imati obavezu isplate čak ni ako je plaćena premije odmah nakon nastupanja osiguranog slučaja.

Tako se u obrazloženju jedne odluke navodi: „Osnovano tuženi u žalbi navodi da je tužilac premiju uplatio dan nakon nastanka štetnog događaja, te da tuženi čak i da je nastupio osigurani slučaj, nije u obavezi da naknadi štetu nastalu u periodu pre 29. 8. 2006. godine. Naime, iz ponude za osiguranje imovine preduzetnika, proizlazi da je ugovorena dinamika plaćanja u mesečnim iznosima, te da prva rata u iznosu od 15.338,40 dinara dospeva za naplatu odmah, a ostalih 11 rata u jednakim iznosima od po 9.586,50 dinara mesečno. Iz predmetne ponude takođe proizlazi da osiguravač nije u obavezi da plati naknadu po osnovu zaključenog ugovora o osiguranju za osigurane slučajeve koji nastupe pre uplate premije osiguranja, odnosno prve rate premije osiguranja, od strane osiguravača osiguranja, ili kog drugog lica koje za to ima opravdani interes... Prema tome, kako je u ovoj pravnoj stvari predviđeno da se prva rata premije osiguranja plaća odmah, a ponuda je data 17. 8. 2006. godine s početkom osiguranja od 22. 8. 2006. godine, te kako prva rata premije osiguranja nije plaćena, odnosno plaćena je tek 29. 8. 2006. godine, nakon nastanka štetnog događaja, to prema odredbi člana 913 Zakona o obligacionim odnosima nije nastala obaveza tuženog kao osiguravača da isplati naknadu odnosno ugovorenu sumu osiguranja, jer ta naknada odnosno suma osiguranja dospeva narednog dana od dana uplate premije.”⁵

Međutim, u tim situacijama kada je ugovoreno da osiguravajuće pokriće počinje po uplati premije osiguranja ili njenog ugovorenog dela, a premija ne bude uplaćena, ni osiguravač nema pravo na naplatu premije osiguranja po isteku perioda osiguranja.

Takav stav je izražen u rešenju Privrednog apelacionog suda Pž. 2851/17 od 12. 10. 2018. godine,⁶ u kom se navodi: „U konkretnom slučaju, jedna od odredaba zaključenog ugovora je da osiguravajuće pokriće počinje po uplati premije osiguranja ili njenog ugovorenog dela... Ova odredba znači da snošenje rizika od strane tužioca počinje po uplati premije osiguranja ili njenog ugovorenog dela. Tuženi nije platio premiju niti njen ugovoreni deo, što znači da tužilac tokom ugovorenog perioda od 19. 1. 2015. do 19. 1. 2016. godine nije snosio rizik od ostvarenja osiguranog slučaja.

⁵ Из решења Привредног апелационог суда, Пж 8822/10 од 3. 3. 2011. године.

⁶ Из Билтена судске праксе привредних судова бр. 1/2019.

Ipak, odmah po isteku navedenog perioda, podnosi tužbu sa zahtevom za isplatu premije osiguranja za proteklu godinu, kada nije izvršavao svoju ugovornu obavezu, koju ne može izvršiti naknadno. Ne zahteva isplatu premije odmah nakon dospelosti prve rate premije, kada je po ugovoru mogao proglasiti dospelim ceo iznos premije i kada je sam svoju ugovornu obavezu mogao izvršiti. Zato je nejasno da li prvostepeni sud smatra da je tužilac izvršio svoju ugovornu obavezu, pa stoga tužbeni zahtev usvaja, ili smatra da je tuženi u obavezi bez obzira na izvršenje ugovorne obaveze tužioca. Prvostepena odluka nije razložna u pogledu sadržine ugovora i tumačenja odredaba koje su među strankama sporne, a odnose se na izvršenje ugovornih obaveza, njihovu dospelost i načelo jednake vrednosti uzajamnih davanja.”

Odredbom člana 913 st. 2 Zakona o obligacionim odnosima propisano je da obaveza osiguravača da isplati naknadu ili sumu određenu ugovorom, ako je ugovoreno da se premija plaća posle zaključenja ugovora, počinje od dana određenog u ugovoru kao dana početka osiguranja. Kod takvog ugovaranja obaveza osiguravača može dospeti pre dospelosti obaveze plaćanja premije osiguranja i nezavisno od nje, a moguće je i ugovaranje plaćanja premije sa odložnim uslovom, kada obaveza plaćanja premije dospeva na naplatu tek nakon što je ugovoreni uslov ispunjen. Tako je u jednoj odluci navedeno: „Prema konkretnoj polisi, premija osiguranja nije ugovorena pri zaključenju ugovora već je obračun premije predviđen pojedinačno za svako izvođenje vatrometa. Imajući u vidu ugovoreni način pojedinačnog utvrđivanja i plaćanja premije pri svakom izvođenju vatrometa, kao i nespornu činjenicu da tuženi u periodu na koji se osiguranje odnosi nije izveo nijedan vatromet, pravilno je prvostepeni sud našao da zahtev za plaćanje premije nije osnovan jer tužilac u toku postupka nije dostavio dokaze da je među strankama ugovoreno da se deo premije akontaciono plaća bez obzira na izvođenje vatrometa te da je stoga tužilac imao osnov za fakturisanje dela premije ‘akontaciono’, kako je navedeno u spornoj fakturi.”⁷

Odredbama članova 913 st. 3 i st. 4 predviđena je sankcija za neplaćanje dospele premije, pa je tako propisano da ukoliko ugovarač osiguranja premiju koja je dospela posle zaključenja ugovora ne plati do dospelosti, niti to učini neko drugo zainteresovano lice, ugovor o osiguranju prestaje po samom zakonu po isteku roka od trideset dana od dana od kada je ugovaraču osiguranja uručeno preporučeno pismo osiguravača sa obaveštenjem o dospelosti premije, ali s tim da taj rok ne može isteći pre nego što protekne trideset dana od dospelosti premije. Dalje je propisano da u svakom slučaju ugovor o osiguranju prestaje po samom zakonu ako premija ne bude plaćena u roku od godine dana od dospelosti.

To su situacije kada je ugovor o osiguranju zaključen, nastupila su prava i obaveze ugovornih strana, a ugovarač osiguranja ili treće zainteresovano lice nije platilo premiju po dospelosti. Zakonodavac propisuje dva načina prestanka ugovora, oba su po sili zakona, što znači da nije potrebno da osiguravač uputi izjavu o raskidu.

⁷ Из пресуде Вишег трговинског суда, Пж. 8693/07 од 15. 11. 2007. године.

U prvoj varijanti, ukoliko ugovarač osiguranja ne plati premiju o dospelosti, osiguravač je u obavezi da mu ostavi dodatni rok od 30 dana za ispunjenje ugovorne obaveze, koji počinje da teče od trenutka uručenja preporučenog pisma sa obaveštenjem o dospelosti premije. Ako ispunjenje izostane i u tom naknadnom roku, koji se ugovorom može produžiti, ali ne i skratiti, ugovor prestaje po sili zakona, a prestanak ima dejstva pro futuro – na strani osiguranika, naime, ostaje obaveza isplate iznosa dospele premije. U svakom slučaju, ako obaveštenje osiguravača izostane, ugovor prestaje po sili zakona protekom roka od godinu dana od dana dospelosti premije i takav prestanak takođe deluje pro futuro.

Povodom toga, sudska praksa je ujednačena: „U našem pravu prihvaćen je sistem raskida ugovora bez prethodne suspenzije. Osiguraniku se ostavlja određeni rok za ispunjenje njegove obaveze plaćanja dospelih premija, tako da tek po proteku ovog roka osiguravač može da raskine ugovor. Sve do raskida osiguranik je pokriven osiguranjem, te je na taj način njegova zaštita potpunija nego u sistemu suspenzije... Prema tome, po isteku ugovorenog roka za plaćanje premije (tzv. skadenca), osiguravač je dužan da ostavi naknadni rok od 30 dana (tzv. počekni rok), ali po isteku toga roka ugovor prestaje po samom zakonu, bez posebne izjave osiguravača da ugovor raskida. Rok od 30 dana može se produžiti ugovorom, ali se ne može skratiti... Kad ugovor prestane na taj način, osiguranik je u obavezi da plati premiju do prestanka ugovora, odnosno ceo iznos premije za tekuću godinu osiguranja, ako je do dana prestanka ugovora nastao osigurani slučaj za koji je osiguravač u obavezi da plati naknadu. Ako, dakle, osigurani slučaj nastane u vreme počeknog roka, osiguravač je u obavezi. Međutim, ako je pre isteka naknadnog roka podneo tužbu radi naplate premije, osiguravač je u obavezi da naknadi štetu prouzrokovanu osiguranim slučajem, pa i onda kada on nastane posle isteka tog roka.”⁸

U drugoj odluci se navodi: „Neosnovano tuženi u žalbi ističe da je predmetni ugovor raskinut, odnosno prestao po samom zakonu, te da stoga nije u obavezi da isplati premije. Naime, utuženi iznos se odnosi na period u kome su stranke bile u ugovornom odnosu, te stoga tužilac ima pravo da zahteva da tuženi izvrši svoju ugovornu obavezu iz predmetnih polisa osiguranja. Odredbom čl. 913 st 4 ZOO propisano je da ugovor o osiguranju prestaje po samom zakonu ako premija ne bude plaćena u roku od godinu dana od dana dospelosti. Prema tome, ugovor o osiguranju je na snazi i proizvodi pravno dejstvo jednu godinu od dospele a neplaćene premije. On po sili zakona prestaje godinu dana nakon dospelosti premije i takav prestanak deluje od ispunjenja uslova za prestanak ugovora – neplaćanja premije u roku od godine dana, a ne od trenutka zaključenja ugovora – dospelosti premije za plaćanje. S obzirom na to da su premije osiguranja (predmetnim polisama) dospеле na plaćanje, što nije sporno, a nisu plaćene u roku od godine dana od dana dospelosti, to je predmetni ugovor u skladu navedene zakonske odredbe prestao

⁸ Из решења Вишег трговинског суда Пж. 9028/05 од 10. 3. 2006. године.

po samom zakonu godinu dana nakon dospelosti plaćanja premije, ali te dospele premije moraju se platiti, kao i svaka druga dospela obaveza.”⁹

Prethodno opisan način prestanka ugovora o osiguranju, po sili zakona usled neplaćanja premije, ne treba mešati s prestankom ugovora usled raskida propisanog odredbama člana 922 st. 2 i 3 Zakona o obligacionim odnosima.¹⁰

Značaj razlikovanja ova dva instituta izražen je u pravnom shvatanju Višeg trgovinskog suda utvrđenog kao odgovor na pitanje na sednici Odeljenja za privredne sporove od 27. 9. 2004. godine, u kom se navodi: „Ugovor o osiguranju, koji je zaključen s rokom trajanja od 10 godina, svaka ugovorna strana može raskinuti pismenom izjavom datom drugoj strani, po proteku roka od pet godina, uz otkazni rok od šest meseci. Na taj način ugovor o osiguranju prestaje istekom otkaznog roka od šest meseci, koji počinje da teče od davanja pismene izjave o raskidu, koja se može uputiti drugoj strani tek po isteku pet godina od zaključenja ugovora. Navedeni način prestanka ugovora o osiguranju propisan je u članu 922 stav 3 ZOO. Taj način prestanka trajanja ugovora o osiguranju ne treba mešati sa institutom prestanka ovog ugovora po sili zakona, na način propisan u članu 913 stav 3 i 4 ZOO. Posledice raskida ugovora o osiguranju ogledaju se u prestanku svih obaveza ugovornih strana, s tim što bi osiguravač imao pravo da traži isplatu do tada dospelih premija u punom iznosu ili pak doplatu manje naplaćenih premija, po osnovu odobrenog popusta od 10% za višegodišnje osiguranje, ako je navedeni popust bio uslovljen trajanjem ugovora od 10 godina.“

Vrhovni sud Republike Srbije takođe se izjašnjavao o ovom pitanju i dao mišljenje da za prestanak ugovora o osiguranju u smislu odredbe člana 913 stav 4 Zakona o obligacionim odnosima nije potrebna nikakva izjava osiguravača o prestanku važenja ugovora te da za primenu ovog instituta nije od značaja odredba člana 922 stav 3 Zakona o obligacionim odnosima, kojom su predviđeni uslovi za raskid ugovora o osiguranju. Tako je u obrazloženju odluke navedeno: „Prema tome, za prestanak ugovora o osiguranju u smislu navedene odredbe nije potrebna nikakva posebna izjava osiguravača o prestanku važenja ugovora, jer ugovor o osiguranju prestaje po samom zakonu protekom godinu dana od dana dospelosti premije. U toku prvostepenog postupka tuženi je isticao da je poslednju premiju po ugovoru o osiguranju iz 1993. isplatio tužiocu 1995. godine, dok tužilac nije podneo dokaz da je tuženi plaćanje vršio i kasnije, zbog čega su, po oceni revizijskog suda, zaključeni ugovori između tužioca i tuženog 1993. godine prestali po samom zakonu

⁹ Из пресуде Вишег трговинског суда Пж. 9103/07 од 24. 10. 2007. године.

¹⁰ Одредбом члана 922 ст. 2 Закона о облигационим односима прописано је да уколико рок трајања осигурања није одређен уговором, свака страна може раскинути уговор с даном дospelости премије, обавештавајући писменим путем другу страну најкасније три месеца пре дospelости премије. Ставом 3 је прописано следеће: ако је осигурање закључено на рок дужи од пет година, свака страна по proteку овог рока може уз отказни рок од шест месеци писмено изјавити другој страни да раскида уговор.

u 1996. godini, kako su pravilno zaključili privredni sudovi... Budući da osiguravač u primerenom roku od godinu dana od dana dospelosti premije osiguranja nije ostao kod ugovora i pismeno obavestio osiguranika o dospelosti premije preporučenom pošiljkom u smislu člana 913 stav 3 Zakona o obligacionim odnosima, ugovor o osiguranju je prestao, kako je napred navedeno. S obzirom na to da tužilac nije pružio dokaze da se koristio pravom iz člana 913 stav 3 Zakona o obligacionim odnosima i dokaze da je premija osiguranja plaćena i nakon 1995. godine, to su pravilno privredni sudovi odbili tužbeni zahtev tužioca. Za primenu odredbe člana 913 stav 4 Zakona o obligacionim odnosima, nije od značaja odredba iz člana 922 stav 3 Zakona o obligacionim odnosima, kojom su predviđeni uslovi za raskid ugovora o osiguranju.”¹¹

¹¹ Из пресуде Врховног суда Србије, Прев. 318/01 од 6. фебруара 2002. године.